

अशक्याने बिल पुढे केले

प्रस्तावना

मला आठवते, मी लहान असताना वडील आम्हाला रविवारी दुपारच्या जेवणासाठी बाहेर घेऊन जायचे. नेहमी त्याच रेस्टॉरंटमध्ये: Sala Bella. मालकीण एक भारदस्त बाई होती, नेहमी हसतमुख, नेहमी आपुलकीने स्वागत करणारी. जेवण चांगले होते. रुचकर. अद्वितीय.

बऱ्याचदा त्यांचे सुपरवायझरही आमच्यासोबत असायचे. मूळचे फ्रियुलीचे, सहा फूट पाच इंच उंच, वजन अडीचशे पौंडांपेक्षा कितीतरी जास्त, आणि भूक दांडगी. ते आपल्या कुटुंबासह मेसिनाहून गाडीने यायचे.

जेवण संपल्यावर बिल यायचे. वडील ते भरण्यासाठी कधीच खुर्चीवरून उठत नसत. ते फक्त नोटांची घडी करून नॅपकिनमध्ये ठेवायचे, रिकाम्या ताटावर.

मी त्यांना कधीच बिल वाटून घेताना पाहिले नाही. कधी वेगळी व्यवस्था पाहिली नाही. कधी चर्चा ऐकली नाही.

ते सुपरवायझर होते. माझे वडील सेल्समन होते.

आणि पैसे सेल्समनच भरतो.

मग एका संध्याकाळी, आम्ही गॅरेजमध्ये गाडी लावत असताना, ते मला म्हणाले:

“तू मला नेहमी पैसे भरताना पाहतोस. नेहमी आधी पैशांकडे हात नेताना पाहतोस. म्हणून तुला वाटते की बिल मी भरतो. मी भरत नाही.”

मला समजले नाही.

समजायला मला एक महिना लागला.

एका रविवारी, त्याच टेबलावर बसलेले असताना, सुपरवायझरने कोटाच्या आतल्या खिशातून एक वही काढली आणि वडील बोलत असताना लिहायला सुरुवात केली.

कोणी नवीन दुकान उघडले होते. कोणी बंद केले होते. कोण बिले भरायला उशीर करत होते.

कोणाच्या मुलाने कौटुंबिक व्यवसाय हाती घेतला होता. कोणाच्या शोकेसमध्ये अजूनही स्पर्धकाची

उत्पादने मांडलेली होती.

माझ्याकडे कोणीच लक्ष देत नव्हते, कारण मी लहान होतो, आणि टेबलावर लहान मुले मोजली जात नाहीत.

सोमवारी सकाळी त्या नोंदी सुपरवायझरच्या सहीने मिलानला जायच्या.

वडिलांनी जेवणाचे पैसे भरले. सुपरवायझरने बाकी सगळ्याचे पैसे भरले.

वीस वर्षे एकही ताकीद नाही. एकही शिस्तभंगाची नोंद नाही. आणि सगळ्यात महत्त्वाचे म्हणजे, एकदाही पगारवाढ नाकारली गेली नाही.

माझ्या वडिलांची गणना Gillette इटलीतील तीन सर्वाधिक पगार घेणाऱ्या माणसांमध्ये होऊ शकत होती, व्यवस्थापकीय संचालक आणि विक्री संचालक यांच्या लगेच नंतर. ते इतर सगळ्यांपेक्षा जास्त विकत होते म्हणून नव्हे. तर रोज ग्राहकांसमोर उलगडणाऱ्या कथांचे अतिरिक्त मूल्य दुसऱ्या कोणाकडेच नव्हते म्हणून.

बिल नेहमी असा कोणीतरी भरतो जो टेबलावर बसलेला नसतो.

हे वाक्य लक्षात ठेवा. शेवटी तुम्हाला त्याची गरज पडेल.

भाग I

ही लांबलचक प्रस्तावना कशासाठी?

आज जे घडले ते समजावून सांगण्यासाठी. आणि जे मी कथन केले, एक दिवस ते खरोखर घडेल या आशेने. नजीकच्या भविष्यात की खूप नंतर, ते मला माहीत नाही.

ऑगस्टच्या मध्यातली रविवारची दुपार होती. रणरणते ऊन. कोरडी हवा. असे तापमान जे आर्द्रता इतकी कमी असल्यामुळे अधिक गरम वाटते.

एअर कंडिशनर जोरात चालू होता आणि माझी पत्नी, नेहमीप्रमाणे, तो बंद करायची आठवण करून देत होती, कारण विजेची बिले आधीच पुरेशी महाग झाली आहेत, त्यावर आणखी मीठ चोळायची गरज नाही.

संध्याकाळचे साधारण 6:30 वाजले होते. मी माझ्या लाल आरामखुर्चीत पसरलो होतो, तेवढ्यात माझा मोबाइल वाजला.

कोड होता +1. अमेरिका. या वेळी अमेरिकेतून मला कोण बरे फोन करत असेल, जिथे अजून दुपारच्या जेवणाची वेळ असायला हवी?

मी फोन उचलला.

“हॅलो?”

“हॅलो?”

एक शांत आवाज. खोल. किंचित घोगरा.

“मला *Ferdinando* यांच्याशी बोलायचे आहे.”

“बोलतोय. मी कोणाशी बोलतोय?”

“मी *Robert*. नमस्कार. फ्रेंच आडनाव असलेला अमेरिकन.”

मी हसलो.

“फोनबद्दल धन्यवाद, पण खरे सांगायचे तर ज्याने ही थट्टा रचली त्याला दाद द्यायला हवी. मी पूर्णपणे फसलो. पण आता विचार करताना वाटते, आपण रोममध्ये बसून मला अमेरिकन नंबरवरून फोन करत आहात?”

“होय. हा माझा वैयक्तिक मोबाइल आहे. मी कोणताही अधिकृत मार्ग वापरला नाही, कारण हा संस्थात्मक संवाद नाही. मला अजून उरलेल्या मोजक्या विशेषाधिकारांपैकी हा एक आहे. तुम्हाला शंका असेल, तर मी तुम्हाला व्हॅटिकनच्या स्विचबोर्डचा नंबर देतो आणि तुम्ही खात्री करून घ्या.”

“नाही. ठीक आहे. कृपया पुढे बोला.”

मी साशंक होतो. संशयी. सावध. पण मला फोन ठेवायचा नव्हता. उद्धटपणा माझ्या स्वभावात कधीच नव्हता. त्याऐवजी मी माझी अंतर्गत धोका-ओळख यंत्रणा कमाल पातळीवर नेली आणि मी नेमका कुठे येऊन पोहोचलो आहे ते समजून घ्यायचा प्रयत्न केला.

“सांगा, परमपूज्य. आज मी आपल्यासाठी काय करू शकतो?”

“आपण एकमेकांना नावाने हाक मारू शकतो, *Nando*. आपल्या वयात फार अंतर नाही.”

“खरे आहे. अंतर फक्त भूमिकांमध्ये आहे. आपण कॅथॉलिक चर्चमधील क्रमांक दोन आहात. मी शेवटचा लेखनिक आहे.”

“क्रमांक दोन का? माझी तर समजूत होती की मी क्रमांक एक आहे.”

“हे ऐकायला अवघडल्यासारखे वाटत असेल तर क्षमा करा. क्रमांक एक म्हणजे ज्यांनी हे सगळे उभे केले: येशू, Gillette मधले माझे माजी सहकारी. स्वतः नेमके काय करत आहेत हे ठाऊक असलेले एकमेव. ते आपले CEO जाहीरपणे नेमू शकत नसल्यामुळे, त्यांनी पोप हे पद शोधून काढले आणि ते आपल्या पद्धतीने घडवण्याचे स्वातंत्र्य आपल्याला दिले.”

ते खळखळून हसले.

“आता मला समजले,” ते म्हणाले, “माझ्या घराच्या प्रत्येक कॉरिडॉरमध्ये एकच प्रश्न का घुमत असतो: आज GilletteNarrative पाहिलेत का, सहकाऱ्याने आता काय लिहिले आहे ते?”

त्यांच्या वेगाशी जुळवून घेणे मला अवघड गेले नाही. खेळ सुरू होताच चांगला सेल्समन तो ओळखतो. पण तेही तो ओळखण्याइतके हुशार होते, आणि त्यांनी लगेच सूर बदलला.

“तुम्हाला माहीत आहे का, मी माझ्या अमेरिकन बँक खात्याशी जोडलेल्या नंबरवरून फोन करत आहे? काही काळापूर्वी मी त्या बँकेला थेट फोन केला होता आणि त्यांनी फोन ठेवून दिला, कारण त्यांना ती थेटा वाटली.”

“होय, परमपूज्य.”

“नाही, Nando. कृपया. मला Robert म्हणा. निदान खासगीत. शिष्टाचाराशिवाय. त्याने आयुष्य सोपे होते.”

“मग, Robert, आपण चुकीची बँक निवडली आहे. आपल्या पदावर तर त्यांनीच आपल्याकडे यायला हवे. खरे तर व्हॅटिकन सिटीमध्ये शाखा उघडणे जवळजवळ बंधनकारक मानले जायला हवे. केवळ प्रतिष्ठाच त्याला पुरेसे कारण ठरेल. अशी संधी, ज्यावर चर्चा करण्याचीही कोणत्याही गंभीर बँकरची हिंमत होणार नाही.”

“तुमचे बरोबर आहे. पण अर्थशास्त्र हे माझे क्षेत्र नाही. आणि हा फोन चाचपणीसाठी आहे. अगदी तुम्ही मला पाठवलेल्या पत्रासारखा. शेवटी आपण एकच काम करतो.”

“कोणते?”

“आपण दोघेही आपल्या सहमानवांना समजून घेण्याचा प्रयत्न करत आहोत.”

भाग II

“तुम्हाला माहीत आहे, Nando, तुम्ही तुमच्या GilletteVatican बदल लिहिलेल्या सगळ्या कथा मी वाचल्या आहेत. माझा पहिला प्रश्न हा आहे.”

1. बावीस भाषा का? बावीस जग? अशा ठिकाणीही जिथे चर्च जवळजवळ परिघावर आहे. भारताचेच उदाहरण घ्या.

“कारण बाजारपेठेचा एक नियम आहे जो आपण कधीच खऱ्या अर्थाने लागू केला नाही.

उपभोक्ते म्हणजे गिऱ्हाईक नव्हेत. गिऱ्हाईक म्हणजे जो आधीच आपल्याकडून खरेदी करतो.

उपभोक्ता म्हणजे जो अजूनही करू शकतो.

आपण गिऱ्हाईक मोजता. बाप्तिस्मा झालेले. नियमित आचरण करणारे श्रद्धाळू. नोंदणीकृत विश्वासू. आणि बाकी सगळ्यांना विसरता.

बाजारपेठा तिथे जिंकल्या जात नाहीत जिथे आपण आधीच बलवान आहात. बाजारपेठा तिथे जिंकल्या जातात जिथे आपण नाही आहात आणि आपण याल अशी कोणाला अपेक्षाही नसते.

बावीस भाषा म्हणजे बावीस भाषांतरे नव्हेत. ती बावीस उघडी दारे आहेत.”

“एक सेकंद थांबा. तुम्ही असे म्हणताय की श्रद्धा हे एक उत्पादन आहे, आणि लोक टूथपेस्टचा ब्रँड बदलतात तसा धर्म बदलतात?”

“मी म्हणतोय की लोक हलतात. आणि हे विधान आपल्याला खटकत असेल, तर गेल्या तीस वर्षांत संपूर्ण लॅटिन अमेरिकेतील आपल्या धर्मप्रांतांचे काय झाले ते पाहा, आणि त्यांना कोणी हलवले ते मला सांगा.”

शांतता. मग:

“पुढे बोला.”

“शिवाय, मला आर्थिक साहित्य लिहायचे नाही. शाळेत इटालियनमध्ये चार गुण मिळालेला मी फक्त एक सेल्समन आहे.”

2. Gillette ला पुन्हा चर्चच्या आत आणणे तर्कसंगत आणि योग्य ठरेल, असे तुम्ही का लिहिले?

“तीन कारणांसाठी, याच क्रमाने. ओळख. श्रद्धा. नाते.

आधी ओळख. फ्रेंच आडनाव असलेला अमेरिकन असणे हा योगायोग होता, असे आपल्याला खरेच वाटते का? आपण एकाच नावात दोन जग वाहून नेता, आणि त्यांपैकी कोणत्याही एकाचे पूर्णपणे होत नाही. Gillette ने शंभर वर्षे नेमके हेच केले. एक वस्तू. एक पाते. ज्या देशात पोहोचले त्यानुसार

शंभर वेगवेगळे चेहरे. तुम्ही जे आहात ती ओळख नव्हे. इतर लोक तीन सेकंदांत तुमच्यात जे ओळखतात ती ओळख. ते आपल्याकडे आहे. आणि आपण ते वाया घालवत आहात.

दुसरी येते श्रद्धा. कोणीही वस्तरा त्याच्या दांड्यामुळे विकत घेत नाही. लोक तो विकत घेतात कारण त्यांचा विश्वास असतो की उद्याची सकाळ कालपेक्षा कमी दुखेल. ही रोज, इतर काहीही घडण्याआधी, पुन्हा पुन्हा केली जाणारी विश्वासाची कृती आहे. एकट्याने. आरशासमोर. हे साधणारे जगातले दुसरे कोणते उत्पादन आहे, ते मला सांगा.

मग येते नाते. एकमेव गोष्ट जी कोणीही विकत घेऊ शकत नाही. माझ्या वडिलांनी तीस वर्षे दुकानांच्या काउंटरवर आणि कॉफीच्या कपांवर नाती बांधली. आम्ही पुस्तके विकत नाही. आम्ही नाती बांधतो. मी जे काही प्रकाशित करतो त्या सगळ्याच्या तळाशी हे असते. ही घोषणा नाही. हा ताळेबंद आहे.

आणि खरी समांतरता बाजारहिश्याची नाही. आपल्याला बाजारहिश्याची गरज नाही. खरी समांतरता वारंवारतेची आहे.

Gillette, Gillette बनली कारण तिने एक साधी गोष्ट समजून घेतली: पाते झिजते. उपभोग परत यायला भाग पाडतो.

आपल्याकडे असे उत्पादन आहे जे रोजच्या रोज झिजते. त्याचे नाव आहे सद्सद्विवेकबुद्धी. तरीही आपण त्याला असे वागवता जणू लोकांना ते वर्षातून एकदाच बदलण्याची गरज असते, नाताळला आणि ईस्टरला.”

“आणि एक प्रतिमा आहे, जिच्याबद्दल मला आपल्याला सांगायचे होते.”

“सांगा.”

“एक माणूस वस्तूच्या नवे पाकीट उघडतो. आत त्याला एक छोटे पत्रक सापडते. संतचित्राचे कार्ड नव्हे. येशूचा चेहरा. ते खरोखर जसे दिसायचे तसा, इतर सगळ्याच्या आधी. स्वच्छ दाढी केलेला.”

Robert हसले नाहीत. मला त्यांचा श्वास ऐकू येत होता. मग ते म्हणाले:

“Nando, तुम्हाला माहीत आहे, तो चेहरा आमच्याकडे नाही. तो कोणीही कधीच पाहिलेला नाही.”

“अगदी बरोबर. दोन हजार वर्षांच्या चित्रांनाही जो झिजवता आला नाही, असा जगातला तो एकमेव चेहरा आहे. आणि आपण तो सकाळी साडेसहा वाजता एका सामान्य माणसाच्या हातात ठेवाल. एकटा. आरशासमोर उभा. प्रार्थना करत नसताना. कारण दिवसातला तोच एकमेव क्षण असतो जेव्हा कोणीही अभिनय करत नसतो.”

दीर्घ शांतता. मग:

“पुढे बोला.”

3. व्यावहारिक भाषेत या सगळ्याचा अर्थ काय?

“याचा अर्थ असा की आपल्याला एकही आकडा देण्यापूर्वी गंभीर ड्यू डिलिजन्स करण्याचा हक्क मी राखून ठेवतो. जे परतावे मी तपासलेले नाहीत त्यांचे वचन मी देत नाही. ते सल्लागार करतात. आणि सल्लागार तरीही बिल पाठवतातच.

आता मी आपल्याला एवढेच सांगू शकतो. आपले मार्केटिंग — कारण हो, आपण मार्केटिंग करता, आणि ते वाईट करता — वीस वर्षांपूर्वीच कालबाह्य झाले. आता मोहिमांद्वारे कोणीही अनुयायी गोळा करत नाही. कोणत्याही उद्योगात नाही.

एकच गोष्ट चालते. माणूस जी कृती करायचे ठरवण्याआधीच करतो, ती कृती बनणे.

तर आता एकच प्रश्न उरतो. आणि तो आपल्यासाठी आहे.”

“विचारा.”

“आपल्याला इतिहासातले पोप म्हणून लक्षात ठेवले जावे असे वाटते? की इतिहास घडवणारे पोप म्हणून?”

“दोन्ही जवळचे वाटतात.”

“त्यांत जमीन-अस्मानाचे अंतर आहे. आणि उत्तर पूर्णपणे आपल्यावर अवलंबून आहे.”

उपसंहार

“बरं,” ते म्हणाले, “तुमच्या वेळेबद्दल, तुमच्या उपलब्धतेबद्दल, आणि सगळ्यात जास्त तुमच्या आस्थेबद्दल धन्यवाद.

मला तुम्हाला एक गोष्ट सांगायची आहे. मी तुमच्याशी केवळ कथनकार म्हणून बोलत नव्हतो. किंवा समाजशास्त्रज्ञ म्हणून. किंवा लेखक म्हणून. किंवा अर्थशास्त्रज्ञ म्हणून. मी तुमच्याशी प्रणाली-रणनीतिकार म्हणून बोलत होतो.

निर्णय घेण्याचा आणि मला काय वाटते ते तुम्हाला औपचारिकपणे कळवण्याचा हक्क मी राखून ठेवतो.”

मग ते थांबले.

“एक प्रश्न मला तुम्हाला विचारायचा आहे, Nando. हे सगळे. बावीस भाषा. ड्यू डिलिजन्स. वस्तूच्या पाकिटातले पत्रक. याचे पैसे कोण भरणार?”

आणि अचानक मी 1975 मधल्या एका गॅरेजमध्ये परत पोहोचलो, एका अशा माणसाच्या शेजारी उभा, ज्याने नुकतेच असे जेवणाचे बिल भरले होते जे तो खरे तर भरत नव्हता.

“Robert. पैसे नेहमी लोकच भरतात. नेहमी तेच लोक. आपण त्याला दान म्हणता. आम्ही त्याला किरकोळ किंमत म्हणायचो. पण उघडणारा हात तोच असतो.

फरक कधीच कोण भरतो यात नसतो. फरक असतो त्या पैशातला किती भाग काहीतरी उपयोगी गोष्टीच्या रूपाने परत येतो, आणि किती भाग अडकून राहतो, खूप कमी निर्माण करण्यासाठी खूप जास्त पगार घेणाऱ्यांना पोसत.

माझ्या वडिलांनी जेवणाचे पैसे भरले आणि काहीच भरले नाही. कारण त्यांनी जे दिले त्याचे मूल्य त्यांनी खर्च केलेल्यापेक्षा जास्त होते.

आता आपण टेबलाच्या कोणत्या बाजूला बसला आहात, हे ठरवणे आपल्या हातात आहे.”

“तुम्हाला मला काही विचारायचे आहे का?” ते म्हणाले.

“हो. स्वतःची काळजी घ्या. आपण कुठे आहात याकडे लक्ष द्या. ती जगातली सर्वात सुंदर जागा आहे. सर्वात सुरक्षित नव्हे. धोके आतूनच येतात. आणि जेव्हा आपण अजून न समजलेले काही मोडून काढायचा प्रयत्न करता, नेमके तेव्हाच ते अदृश्य असतात.

आणि आणखी एक गोष्ट, परमपूज्य. धन्यवाद.”

येसू ख्रिस्तांची स्तुती असो.

आम्ही पुस्तके विकत नाही. आम्ही नाती बांधतो.

Ferdinando